

UDK: 341.231.14(4)(094.2)

341.24(4.672EU)

Biblid 1451-3188, 14 (2015)

Год XIII, бр. 52-53, стр. 373–384

Извори научни рад

мр Биљана ЛЕПОТИЋ¹

СПРЕМНОСТ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЗА ПРИСТУПАЊЕ ЕВРОПСКОЈ КОНВЕНЦИЈИ ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА

ABSTRACT

The European Union is an international organisation having elements of supra-nationality, whose democratic values and goals have been strengthened by the Treaty of Lisbon, for which reason it is also reasonable to expect that the European Union, as an entity, will comply with international law, the principles acknowledged by international law as well as the principles of protection of human rights prescribed by international instruments in its actions and activities, those primarily contained in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Upon the accession of the EU to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the decisions of the EU would become subject to the control by the European Court of Human Rights, thus providing another instance for the control of the EU acts, for which reason it may be expected that the strengthening of judiciary mechanism of protection of human rights would improve the rule of law in the EU. On the other hand, we must bear in mind that there is a risk that submissiveness of the European Union to the judiciary system of the European Convention might alter the law of the Union, because of which there is a justifiable fear that the accession might jeopardize the specific of the European Union and the law of the European Union.

Key words: European Union, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, International courts, EU accession to the Convention, Human rights.

¹ Судија Основног суда у Новом Саду, mail: lepotic.biljana@gmail.com

1) УВОД

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Конвенција), иако формално није део права Европске заједнице (у даљем тексту: ЕЗ), најчешћи је извор права ком се прибегава у одлучивању о основним правима у ЕЗ.² Ратификацијом Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Конвенција) и њеним ступањем на снагу, држава се обавезује да ће обезбедити примену одредаба Конвенције, односно да ће ускладити своје законодавство са стандардима предвиђеним Конвенцијом, истовремено прихватајући и облик надзора над испуњавањем преузетих обавеза који предвиђа Конвенција, односно обавезну надлежност Европског суда за људска права у Стразбуру.³ Европски суд за људска права потпуно је независан у раду и не представља вишу инстанцу у односу на домаће судове, стога се од њега не може тражити да преиначи, поништи или укине одлуку домаћег судског или управног органа нити да својом одлуком подносиоцу представке додели неко право које му је ускраћено, већ се може очекивати само да установи да ли је у конкретном случају прекршено неко право подносиоца представке и да одлучи на који начин ће оштећени добити задовољење или одговарајућу накнаду због штете која му је на тај начин учињена.⁴ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода са својим Протоколима представља обавезујући правни акт за све земље уговорнице. Конвенција и њени Протоколи не само да прокламују основна људска права, него креирају и посебан судски механизам њихове заштите који је јединствен у свету и омогућава појединцима подношење представке против државе, уколико могу потврдити да су жртве повреде неких од права гарантованих Конвенцијом и њеним Протоколима. Европски суд за људска права у Стразбуру не може мењати одлуку коју су донеле или усвојиле јавне власти или домаћи судови, нити може давати упутства законодавним телима, као ни да обавља било какав апстрактни надзор над домаћим законодавством или правосудном праксом, већ искључиво испитује конкретне представке, да би установио да ли је дошло до кршења захтева Конвенције или Протокола уз Конвенцију. Суд у

² Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода потписана је од чланица Савета Европе 4. новембра 1950. године. Конвенција је ступила на снагу 3. септембра 1953. године.

³ Родољуб Етински, *Међународно јавно право*, Центар за издавачку делатност, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2004; Милан Пауновић, *Основи људских права*, Досије, Београд, 2002.

⁴ Ibid.

Стразбуру нема овлашћења да поништава одлуке домаћих власти, ни да налаже мере које изазивају такве последице, међутим, може да наложи “правично задовољење” у форми новчане компензације за материјалну и нематеријалну штету, као и накнаду свих трошкова подносиоца представке чија је представка успешна.⁵ Људска права представљају основ сваког правног система и изражена су и заштићена правним инструментима који заузимају највиши положај у правној хијерархији, као што су уставни или међународни уговори.⁶ Следствено напред наведеном, основано је очекивати и од Европске уније, као ентитета, да у демонстрацији својих моћи поштује међународно право, принципе предвиђене међународним правом, као и принципе заштите људских права прописане међународним инструментима, пре свега Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода.

2) ОДНОС ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА И СУДА ПРАВДЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Међународни судови у Луксембургу – Европски суд правде тј. Суд правде ЕУ (ЕСЈ) и Суд опште надлежности (*General Court* тј. некадашњи CFI) и Стразбуру – Европски суд за људска права, имају строго утврђену надлежност, посебна правила процедуре и различите странке. Док се први претежно баве споровима из комерцијалних односа, други се бави заштитом људских права. Суд опште надлежности представља, такође, првостепени суд (CFI), који је установљен је дана 31. октобра 1989. године и чиме је Суд правде ЕУ фактички постао Апелациони суд, а након закључења Уговора из Лисабона назив овог суда је Општи суд. Правила процедуре се прилично разликују између ових судова а то се може рећи и за питање страначке способности оних који траже заштиту пред овим судовима. Ипак, између ових судова има и додирних тачака, а то је постало још очигледније након ступања на снагу Уговора из Лисабона у децембру 2009. године,⁷ јер је њиме створена могућност да ЕУ постане страна уговорница Конвенције.⁸

⁵ Интернет: www.bgcentar.org.yu./documents/

⁶ Миодраг Јовановић, Драгица Вујадиновић, Родољуб Етински, *Democracy and Human rights in the European Union*, Education and Culture, Tempus, Maribor/Belgrade 2009.

⁷ Уговор из Лисабона усвојен је на састанку Европског савета у Лисабону 19.10.2007. године, а свечано потписивање обављено је дана 13.12.2007. године у Лисабону.

⁸ Славољуб Царић, „Приступање Европске уније конвенцији о људским правима и основним слободама“, *Правни инструктор*, 2012.

3) ОДНОС СУДОВА НАКОН ЕВЕНТУАЛНОГ ПРИСТУПАЊА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЕВРОПСКОЈ КОНВЕНЦИЈИ ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА

Када је реч о односу између судова у Стразбуру и Луксембургу након евентуалног приступања ЕУ Конвенцији, може се рећи да би позиција Суда правде ЕУ била аналогна оној коју имају национални судови у односу на Суд у Стразбуру у овом тренутку. Суд правде ЕУ задржао би коначни ауторитет на тумачење права ЕУ, а Суд у Стразбуру имао би коначни ауторитет када је у питању тумачење Конвенције. За случај повреде Конвенције, односно по притужби против ЕУ, Суд правде ЕУ се може сматрати “домаћим” судом, када ће појединци морати да се обрате том суду пре него што поднесу апликацију Европском суду за људска права. Европски суд за људска права не може се сматрати хијерархијски вишим судом, супериорнијим у односу на Суд правде ЕУ, већ специјализованим судом за људска права, који остварује спољну контролу међународног права у односу на обавезе које проистичу из приступања ЕУ Конвенцији. Дакле, неће бити сукоба или преклапања између њихових надлежности. Такво постојање извесног европског контролног механизма, који егзистира изван система ЕУ, даје грађанима важну спољну гаранцију да ће њихова права бити ефикасно заштићена као додатак заштити тих права коју пружа ЕУ.⁹ Европски суд за људска права као основни извор у свом раду користи Конвенцију и оцењује њену примену и тумачење у националним правним системима, међутим неретко се, као релевантно право у случајевима пред овим судом користе и други правни извори, при чему значајно место заузима право ЕУ. С друге стране, Суд правде ЕУ може тумачити и Конвенцију, када се ради о питањима која су део комунитарног права, што је видљиво и у случајевима судске праксе који следе. Наиме, у случају *Senator Lines GmbH (Senator Lines GmbH против the 15 Member States of the European Union)*, тужено је петнаест држава чланица ЕУ. Поступак је покренула компанија *Senator Lines GmbH*, компанија са ограниченом одговорношћу, чија је делатност поморски транспорт, са седиштем у Бремену, у Немачкој.¹⁰ Повод покретања поступка пред Европским судом за људска права је новчана казна у висини 273 милиона евра коју је Европска Комисија изрекла према овој компанији, али и према још петнаест других компанија, због повреде правила о

⁹ Ibid.

¹⁰ “Application no. 56672/00”, ECHR 2004-Ivdec, no 508 of 16 October 2003.

конкуренцији из Уговора о Европској Заједници. Ова компанија је истакла повреду члана 6. Конвенције (право на приступ суду), тврдећи да је новчана казна, која је довела до инсолвентности и стечаја компаније, изречена пре него што је Суд правде ЕУ донео одлуку о суштини спора. С обзиром да је Првостепени суд (CFI) у међувремену укинуо изречену новчану казну, тужена компанија изгубила је статус жртве, који је као један од услова за прихватљивост представке постављен чланом 34. Конвенције, па је поступак пред Европским судом за људска права окончан без доношења пресуде а усмена расправа, заказана пред Европским судом за људска права за 22. октобар 2003. године, отказана је наредбом председника Европског суда за људска права. Надаље, у случају *Stapleton v. Ireland* представка је проглашена недопуштеном као очигледно неоснована у вези са наводним кршењем права на правично суђење, које је гарантовано чланом 6. став 1. Конвенције.¹¹ Наиме, подносилац представке ухапшен је у Ирској 2005. године на основу Европског налога за хапшење (*European Arrest Warrant – EAW*), установе из права ЕУ. Овај налог издат је 2004. године због наводне проневере извршене у Великој Британији 1978. и 1982. године. Подносилац је тврдио да му неће бити обезбеђено право на правично суђење, јер је *EAW* издат за дело извршено пре више од 20 година. Европски суд за људска права је на тај начин посредно тумачио законитост издатог *EAW*, па је закључио да кашњење у кривичном гоњењу не мора нужно значити да ће поступак бити неправичан. О међусобном утицају судова у Стразбуру и Луксембургу говори и случај *Matthews v. The United Kingdom*, у ком случају је Велика Британија применила одредбе Европске заједнице о избору за Европски парламент, које не предвиђају могућност да се избори одрже и у Гибралтару.¹² Да би донео одлуку у овом случају Европски суд за људска права морао је да испита односе Гибралтара са Европском Заједницом по основу члана 227. став 4. Уговора о Европској Заједници, те одредбе Уговора о приступању Велике Британије ЕЕЗ од 22. јануара 1972. године. Поред тога Суд је у овом случају детаљно анализирао структуру и начин функционисања ЕЗ и прописе о избору за Европски парламент, те установио повреду члана 3. Протокола бр. 1 уз Конвенцију, којим се гарантује право на слободне изборе, због чега је од Велике Британије затражено да омогући житељима Гибралтара да гласају на изборима за Европски парламент. Након тога покренут је у вези са овим питањем спор пред Судом правде ЕУ од

¹¹ “Application no. 56588/07”, Dec. of 4 May 2010.

¹² Application no. 24833/94, judgment of 18 February 1999, ECHR 1999-I ; Annex II of the EC Act on Direct Elections из 1976. године.

стране Шпаније, а против Велике Британије, дакле очигледна је веза између Европског суда за људска права и Суда правде ЕУ.¹³ И након евентуалног приступања Конвенцији, ЕУ ће учествовати у надзору извршења пресуда Суда, имајући у виду да је један од главних принципа на којима почива ЕУ принцип равноправне заступљености у Комитету министара Савета Европе, код надзора извршења пресуда Суда у Стразбуру. У супротном, одсуством ЕУ у овом механизму, створила би се правна несигурност, односно ситуација у којој би и ЕУ и држава чланица могле да буду одговоране за кршење Конвенције, при чему Комитет министара треба да испита да ли су све потребне мере (на нивоу ЕУ и на националном нивоу) предузете да се поправи тај прекршај.

4) ПРИСТУПАЊЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЕВРОПскоЈ КОНВЕНЦИЈИ ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА

Питање приступања Европске уније Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода разматрано је још давних 1970-их година, али је постало је правна обавеза када је Лисабонски споразум ступио на снагу, дана 1. децембра 2009. године. Оно, при томе, неће утицати на компетенције Уније дефинисане у Уговорима о Европској унији. Протокол бр. 8 уз Лисабонски споразум поставља даље захтеве за закључење Споразума о приступању, док је протокол бр. 14 уз Конвенцију, који је усвојен 2004. године, а ступио је на снагу дана 1. јуна 2010. године, допунио Конвенцију одредбом којом се дозвољава Европској унији да приступи Конвенцији. Ипак, наведене одредбе нису биле довољне за само приступање ЕУ Конвенцији. Наиме, Конвенција, са својим протоколима бр. 11 и бр. 14, била је намењена да се примени само на стране уговорнице које су такође и чланице Савета Европе. Како ЕУ није ни држава, као ни чланица Савета Европе и има свој посебан правни систем, њено приступање захтева одређене адаптације у систему Конвенције. Ово укључује: амандмане на одредбе Конвенције како би осигурало њену ефективност и уз учешће ЕУ; допунске интерпретативне одредбе; адаптације процедура пред Европским судом за људска права, како би се узеле у обзир карактеристике правних правила Европске уније, посебно специфичне везе између правних правила земаља чланица Европске уније и саме Европске уније, као и друге техничке и административне адаптације система, које се не односе директно на текст

¹³ Славољуб Царић, *op.cit.*

Конвенције, али за које је неопходна правна база. Због тога је Споразумом између ЕУ и високих земаља уговорница Конвенције, било неопходно установити услове приступања и усклађивања у систему Конвенције.¹⁴ Евентуалним приступањем ЕУ Конвенцији, акти, мере и пропусти Европске уније, као и сваке високе државе уговорнице, били би предмет спољне контроле од стране Европског суда за људска права у светлу права гарантованих Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода. У исто време, компетенције Европског суда за људска права да процени усклађеност права Европске уније са одредбама Конвенције, неће осујетити принцип аутономне интерпретације права Европске уније, а у сваком случају приступање Европске уније Конвенцији повећало би кохерентност судске заштите људских права у Европи.¹⁵ Из објашњења уз Нацрт Споразума о приступању ЕУ Конвенцији, произлази тежња да се очувају једнака права свих индивидуа на које се односи и примењује Конвенција, права подносилаца представки и једнакост свих високих страна уговорница. Важећи механизам контроле поштовања Конвенције требало би да буде очуван што је даље могуће и примењен на ЕУ на исти начин као и на остале високе земље уговорнице, вршењем само оних измена које су неопходне. ЕУ треба да приступи Конвенцији на једнаким основама као и остале високе стране уговорнице, односно са истим правима и обавезама, с тим да се узме у обзир да ЕУ није држава, стога да ће у том смислу неке промене бити неопходне. Истовремено се има у виду да постојећа права и обавезе држава потписница Конвенције, било да су чланице ЕУ или не, не треба да буду под утицајем приступања, те да треба да буде поштована расподела кометенција између ЕУ и њених држава чланица и институција Европске уније.¹⁶ Пре него што је предметни Споразум елабориран, приступање ЕУ Конвенцији било је разматрано неколико пута. Наиме, још док је у изради био Протокол 14 уз Конвенцију од 13. маја 2004. године, високе чланице уговорнице су одлучиле да додају одредби чл. 59. Конвенције нови параграф којим је регулисано могуће приступање ЕУ Конвенцији, што би према тадашњем становишту захтевало извесне измене

¹⁴ “Draft Explanatory report to the Agreement on the Accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”, Fifth Negotiation Meeting Between the CDDH ad hoc Negotiation Group and The European Commission on the Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, Strasbourg, 2 April 2013, Интернет: <http://www.coe.int/>

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

и допуне Конвенције и њених протокола или самог Споразума о приступању.¹⁷ Закључењем Лисабонског споразума, у децембру 2009. године, и Протокола 14 уз Конвенцију, у јуну 2010. године, створени су неопходни правни услови за приступање. С тим у вези, Комитет министара је на 1085-ом састанку заменика министара одржаном дана 26. маја 2010. године, усвојио *ad hoc* правила и услове којим би Управни комитет за људска права (*Steering Committee for Human Rights – CDDH*) у сарадњи са представницима ЕУ, саставио правни инструмент или инструменте којима би били разрађени модели приступања ЕУ Конвенцији. На страни ЕУ, Европски савет је дана 04.06.2010. године усвојио Одлуку којом овлашћује Европску комисију да преговара око споразума којим би ЕУ приступила Конвенцији. Управни комитет за људска права поверио је овај задатак неформалној групи која се састоји од 14 чланова (7 који долазе из држава чланица и 7 из држава које нису чланице ЕУ), изабраних на бази стручности. Ова неформална група одржала је више састанака са Европском Комисијом, уредно извештавајући Управни комитет о напретку и о ванредним питањима. Управни комитет за људска права одобрио је Нацрт Споразума о приступању и послао га Комитету министара.¹⁸ Ипак, да би до приступања ЕУ Конвенцији дошло, потребно је предузети одређене законске мере. Наиме, ступањем на снагу Протокола 14 уз Конвенцију, за Европски суд за људска права је већ створен правни основ за приступање ЕУ Конвенцији, међутим ова одредба сама по себи није довољна да дозволи приступање, јер ће њени модалитети даље бити прилагођени договору ЕУ и осталих чланица Савета Европе, при чему ће неки модалитети приступања захтевати додатне техничке измене Конвенције и њених протокола, као и низ других посебних одредаби које ће бити укључене у споразум о приступању, а који ће бити

¹⁷ Члан 59. Конвенције: „Потпис и ратификација 1. Ова Конвенција је отворена за потпис чланицама Савета Европе. Она се ратификује. Ратификације се депонују код генералног секретара Савета Европе. 2. Европска унија може да приступи овој Конвенцији. 3. Ова Конвенција ступа на снагу по депоновању десет ратификационих инструмената. 4. У погледу сваког потписника који је буде ратификовао после тога, Конвенција ступа на снагу на дан када овај депонује свој инструмент ратификације. 5. Генерални секретар Савета Европе обавештава све чланице Савета Европе о ступању на снагу ове Конвенције, о именима Високих страна уговорница које су је ратификовале и о свим накнадно депонованим ратификационим инструментима.“

¹⁸ “Draft Explanatory report to the Agreement on the Accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”, Fifth Negotiation Meeting Between the CDDH ad hoc Negotiation Group and The European Commission on the Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, Strasbourg, 2 April 2013 Интернет: <http://www.coe.int/>

закључен између ЕУ и осталих држава потписница Конвенције. ЕУ такође треба да усвоји интерна правила за спровођење споразума о приступању. Приступање ће бити правно могуће, ако и када споразум о приступању, са могућим другим правним инструментима који би поставили модалитете придруживања, ступе на снагу. Лисабонски споразум захтева да приступање буде договор Савета ЕУ и Европског парламента, који ће ратификовати све земље чланице ЕУ. Поред тога, све државе чланице Европске конвенције морају да изразе свој пристанак да буду обавезане кључним модалитетима приступања, што ће захтевати формалну сагласност њихових националних парламената. Са политичке тачке гледишта, веза између приступања и инкорпорирања Повеље ЕУ, мора се одржавати како би се осигурала кохерентна примена људских права широм Европе.¹⁹

5) МИШЉЕЊЕ 2/13 СУДА ПРАВДЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Сам Нацрт Споразума о приступању не презентује однос два суда у светлу субординације, већ сарадње, те повременог сучељавању мишљења, што произлази и из напред анализираних случајева. Штавише, „Европски суд за људска права у појединим случајевима показује да није спреман мериторно да процењује заштиту људских права у оквиру ЕУ.“²⁰ Наиме, према ставу неких аутора подвргавање ЕУ надлежности Европског суда за људска права, могло би угрозити специфичности ЕУ и права ЕУ, имајући у виду правни карактер овог међународног ентитета. Наиме, није сигурно да би механизми представљени у Нацрту узели у обзир те специфичности.²¹ И сам Суд правде ЕУ се на предметни Нацрт Споразума огласио Мишљењем бр. 2/13 од 18. децембра 2014. године у коме изражава неслагање са његовим одредбама указујући на специфичности ЕУ и права ЕУ, те налазећи да исти није компатибилан са оснивачким уговорима ЕУ, следствено томе исказао противљење закључењу таквог споразума. Суд у Луксембургу, надаље, у Мишљењу наводи да међународни уговор не може да утиче на расподелу надлежности како је то прописано уговорима, сходно томе, и на аутономију правног система ЕУ. Тај принцип садржан је у члану 344. Уговора о

¹⁹ Славољуб Царић, *op.cit.*

²⁰ Маја Лукић, *Аутономија права Европске уније у светлу новије праксе европских судова*, докторска дисертација“, Интернет: <http://www.doiserbia.nb.rs/>

²¹ Ritleng Dominique, *The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms A Threat to the Specific Characteristics of the European Union and Union Law?*, Uppsala Faculty of Law Working Paper 2012:1.

функционисању ЕУ, који предвиђа да државе чланице ЕУ не могу да покрену спор у вези са тумачењем или применом Уговора на било који начин, осим оних предвиђених самим уговорима. Имајући у виду да Нацрт Споразума није искључио могућност да Европски суд за људска права одлучује о тим споровима, Суд правде ЕУ је нашао да би се на овај начин занемарило право ЕУ.²² Слично и у ситуацији када је реч о судском преиспитивању одлука везаних за спољну и безбедносну политику Уније. Наиме, Суд у Луксембургу у погледу ових питања има ограничену надлежност, па би могло доћи до тога да исти не добије прилику да тумачи спорне одредбе везане за усклађеност мера спољне и безбедносне политике са системом људских права, пре самог Суда у Стразбуру, односно Суд у Стразбуру би дошао у ситуацију да самостално тумачи право ЕУ, без помоћи Суда правде ЕУ.²³ Надаље, у истом Мишљењу Суд правде ЕУ осврнуо се и на коресподентни механизам, који предвиђа да страна уговорница може да постане коресподент било прихватањем позива од Суда у Стразбуру или одлуком овог Суда на захтев те уговорне стране. На овај начин је на Суду у Стразбуру да процени правила права ЕУ која регулишу поделу надлежности између ЕУ и њених држава чланица, те би према становишту Суда у Луксембургу, уколико се Европском суду за људска права у Стразбуру дозволи оваква процена, постојао ризик да исти негативно утиче на поделу надлежности између ЕУ и њених држава чланица.²⁴

5) ИЗВОРИ

Општа дела и чланци

Царић, Славољуб, „Приступање европске уније конвенцији о људским правима и основним слободама“, *Правни инструктор*, 2012.

Douglas-Scott, Sionaidh, “Opinion 2/13 on EU accession to the ECHR: a Christmas bombshell from the European Court of Justice, UK Constitutional Association”, Интернет: <http://ukconstitutionallaw.org/> – јануар 2015.

Етински, Родољуб, *Међународно јавно право*, Центар за издавачку делатност, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2004.

²² Steve Peers, The CJEU and the EU’s accession to the ECHR: a clear and present danger to human rights protection, EU Law Analysis, Интернет: www.eulawanalysis.blogspot.com – December, 2014.; Sionaidh Douglas-Scott, 2. “Opinion 2/13 on EU accession to the ECHR: a Christmas bombshell from the European Court of Justice”, UK Constitutional Association, Интернет: <http://ukconstitutionallaw.org/> – јануар 2015.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

Јовановић, Миодраг, Вујадиновић, Драгица, Етински, Родољуб, *Democracy and Human rights in the European Union, Education and Culture*, Tempus, Maribor/Belgrade 2009.

Лукић, Маја, *Аутономија права Европске уније у светлу новије праксе европских судова*, докторска дисертација, <http://www.doiserbia.nb.rs/>

Пауновић, Милан, *Основи људских права*, Досије, Београд, 2002.

Peers, Steve, "The CJEU and the EU's accession to the ECHR: a clear and present danger to human rights protection, EU Law Analysis", Интернет: www.eulawanalysis.blogspot.com – December, 2014.

Ritleng, Dominique, *The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms A Threat to the Specific Characteristics of the European Union and Union Law?*, Uppsala Faculty of Law Working Paper 2012:1.

Прописи

"Draft Explanatory report to the Agreement on the Accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms", Fifth Negotiation Meeting Between the CDDH ad hoc Negotiation Group and The European Commission on the Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, Strasbourg, 2 April 2013.

"Protocol (No 8) relating to article 6(2) of the Treaty on European Union on the accession of the Union to the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms", *Official Journal C 326, 26/10/2012*.

"Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community", signed at Lisbon, 13 December 2007.

„Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода“.

„Закон о ратификацији Протокола бр. 14 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода“, *Службени лист СЦГ – међународни уговори*, бр. 5/2005 од 01.07.2005. године и 7/2005.

Јуриспруденција

Stapleton v. Ireland, Application no. 56588/07, Dec. of 4 May 2010.

Matthews v. The United Kingdom Application no. 24833/94, judgment of 18 February 1999, ECHR 1999-I

Senator Lines GmbH (Senator Lines GmbH против the 15 Member States of the European Union, Application no. 56672/00, ECHR 2004-Ivdec, no 508 of 16 October 2003.

6) ЗАКЉУЧАК

Код оваквог стања ствари, врло је отежан пут ка закључењу Споразума о приступању Европске уније Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода, следствено томе и пут унапређења људских права у Европи. Постоје, дакле, разлози који говоре у прилог приступању Европске уније Европској конвенцији, а с друге стране и они који говоре против таквог приступања. Подвргавање Европске уније надлежности Европског суда за људска права, могло би угрозити специфичности ове организације и европског права, те постоји могућност да би потчињеност Европске уније правосудном систему Европске конвенције изменило њено право, при чему ништа није предвиђено у Нацрту Споразума се избегао такав ризик. Међутим, ваља истаћи да би, како на страни Европске уније тако и на страни Савета Европе, требало извести одређене реформе да би до приступања дошло. Предуслов за то је, свакако, унапређење како политичке свести држава чланица тако и њихових грађана.